

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT: TEOLOGIE

VIAȚA BISERICESCĂ A ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN
MITROPOLIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A CELOR DOUĂ AMERICI DE
LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA
PÂNĂ ÎN PREZENT

– REZUMAT –

Conducător de doctorat:

Pr. prof, univ. dr. Nechita Runcan

Doctorand:

Pr. Mihail Cristea

CONSTANȚA

2018

STRUCTURA TEZEI

ABREVIERI

INTRODUCERE

CAPITOLUL I: EMIGRAȚIA ROMÂNILOR ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI CANADA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

CAPITOLUL II: ORGANIZAREA BISERICESCĂ A ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN AMERICA ȘI CANADA

CAPITOLUL III. IERARHII BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI CANADA ÎN SECOLUL AL XX-LEA

III.1. Personalitatea bisericească a Episcopului Policarp Morușca

III.1.1. *Repere bio-bibliografice*

III.1.2. *Activitatea administrativă și pastoral-misionară a Episcopului Policarp Morușca*

III.1.3. *Repere istorice în evoluția Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada în perioada 1939-1950*

III.2. Personalitatea bisericească a Episcopului Andrei Moldovan

III.2.1. *Repere bio-bibliografice*

III.2.2. *Activitatea administrativă și pastoral-misionară a Episcopului Andrei Moldovan*

III.2.3. *Perioada de interimat (1963-1966)*

III.3. Personalitatea bisericească a Episcopului Victorin Ursache

III.3.1. *Repere bio-bibliografice*

III.3.2. *Alegerea episcopului Victorin Ursache*

III.3.3. *Ridicarea Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada la rang de Arhiepiscopie*

III.3.4. *Activitatea pastoral-misionară a Arhiepiscopului Victorin Ursache*

CAPITOLUL IV. PĂSTRAREA ȘI PROMOVAREA LIMBII, CULTURII ȘI SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI DE CĂTRE ROMÂNII ORTODOCȘI DIN STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI CANADA

IV.1. Arhimandritul Bartolomeu Anania și publicația „Credința”

IV.2. Clerici și laici – promotori ai limbii, culturii și spiritualității românești în Statele Unite ale Americii și Canada

IV.3. Societățile fraternal-culturale

IV.4. Organizațiile auxiliare ale Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi

IV.5. Aspecte ale mass-mediei românești în Statele Unite ale Americii și Canada

Capitolul V: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN CELE DOUĂ AMERICI, ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

V.1. Încercări de unificare a tuturor românilor ortodocși într-o singură organizare bisericească

V.2. Reorganizarea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada și ridicarea ei la rangul de Mitropolie

V.2.1. *Alegerea Protosinghelului Nicolae Condrea ca Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*

V.2.2. *Alegerea Protosinghelului Ioan Casian Tunaru ca Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*

V.2.3. *Activități în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*

V.2.4. *Ridicarea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada la rangul de Mitropolie*

V.2.5. *Înființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei*

V.3. Situația românilor ortodocși din America de Sud

V.4. Relația Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi cu Biserica – Mamă

Concluzii

Bibliografie selectivă

Anexe

În cei peste o sută de ani câți au trecut de la prima organizare bisericească a românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada, au fost multe date pline de semnificație. De la începerea redactării acestei teze ne însoțește grija de a nu comite injustiții de apreciere asupra celor ce sunt și a celor ce nu mai sunt, precum și precauția pioasă față de cei care nu se mai pot apăra.

În această lucrare nu ne-am propus să reconstituim un număr de fapte, ci modul în care ideologiile au căpătat contur, desăvârșindu-se apoi în acțiuni concrete.

America este considerată a fi *Lumea Nouă sau Țara lumii* pentru că aici trăiesc oameni sau, mai ales urmașii unor oameni veniți de pretutindeni, din întreaga lume. În mare parte, națiunea americană s-a format din imigranți.

Emigrația dinspre Europa către America a debutat la mijlocul secolului al XIX-lea, cu cei plecați din Europa de Vest și de Nord, după care a continuat cu cei din Răsăritul și Centrul Continentului, și anume: austro-ungari, greci, italieni, polonezi, români, sârbi, ruși, turci. Dacă în secolul al XIX-lea emigranții plecați din Europa erau puțini, în primul deceniu al secolului al XX-lea, mai cu seamă între anii 1905-1907, numărul lor a crescut considerabil.

Primii români care au emigrat în America au fost cu preponderență din provinciile românești ce aparțineau Imperiului austro-ungar: Transilvania, Banat și Bucovina. După aceea au plecat din toate regiunile țării.

La început, emigranții români s-au confruntat cu o serie de probleme legate în primul rând de adaptarea la o nouă realitate, la o altă climă, la o nouă limbă. Însă, în scurt timp, au înțeles că trebuie să accepte căile țării adoptive, păstrând în același timp nealterate trăsăturile esențiale care îi defineau și le confereau o identitate unică: *credița, tradițiile și obiceiurile strămoșești*. Fiind obișnuiți cu o viață religioasă echilibrată, ei nu s-au putut mulțumi cu serviciile religioase oferite de bisericile grecești sau rusești. De aceea, foarte curând s-au întemeiat primele parohii ortodoxe, la început construindu-se biserici modeste, urmând ca apoi numărul lor să sporească.

Odată cu înființarea Episcopiei Misionare Autonome Ortodoxe Române din America, în anul 1929, românii ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada au intrat pe un făgaș statornic spiritual. Pe măsură ce numărul parohiilor a crescut, Episcopia a fost ridicată la rang de Arhiepiscopie, iar în anul 2016 a devenit Mitropolie, având titulatura – *Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi*.

În America sunt peste 250 de confesiuni religioase, pentru că cei stabiliți acolo au dorit să-și păstreze credința pe care au avut-o în țara de origine. Nu există Biserică de Stat, Biserică Națională sau Biserică Strămoșească. Libertatea cultului este totală și fiecare om are dreptul de a se închina în conformitate cu propria conștiință, potrivit primului amendament al Constituției Statelor Unite ale Americii, care stipulează că *nu se va elabora nici o lege care să impună o religie sau să interzică practicarea liberă a unei religii*. Guvernul Statelor Unite ale Americii tratează toate cultele religioase în mod egal și nu acordă ajutor financiar niciuneia dintre ele.

Locuind în Toronto din anul 1986, m-am implicat activ în viața comunității românești, mai întâi ca mirean, iar acum ca preot. Slujirea preoției mi-a oferit privilegiul să scriu despre viața bisericească a românilor din America și Canada, despre o realitate pe care, în ultimii 32 de ani, am trăit-o în mod direct. Am întreprins elaborarea acestei teze de doctorat sub îndemnul respectului și al recunoștinței pentru cei care au făcut posibilă existența și continuitatea vieții spirituale ortodoxe în Statele Unite ale Americii și Canada.

Propunând această temă de cercetare, *Viața bisericească a românilor ortodocși din Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi de la începutul secolului al XX-lea până în prezent*, vom încerca să reconstituim o perioadă lungă de timp, care va cuprinde: date privind emigrarea românilor în America; organizarea vieții bisericești și construirea de edificii religioase; aspecte ale vieții și activității ierarhilor și a unor preoți slujitori din această Eparhie; modalități de păstrare și promovare a limbii, culturii și spiritualității românești în Statele Unite ale Americii și Canada; încercări de refacere a legăturilor canonice dintre cele două eparhii ortodoxe românești.

Pornind de la constatarea că, în istoriografie nu există o sinteză a *aspectelor istorice și misionare ale vieții bisericești de peste Ocean de la începutul secolului al XX-lea și până în prezent*, ne dorim ca în această lucrare științifică să le surprindem pe acestea într-un mod argumentat, coerent și eficient.

Dificultatea acestei teme constă în căutarea, selectarea și sistematizarea informațiilor găsite în arhivele din România, Statele Unite ale Americii și Canada, în numeroase volume și lucrări monografice, în articole și studii apărute în diferite periodice,

Obiectivele temei alese se concretizează în următoarele demersuri: prezentarea aspectelor legate de emigrația românilor în America; reconstituirea parcursului istoric și misionar al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi; relatarea, pe bază de documente, a vieții și activității ierarhilor din Eparhia Ortodoxă Română a celor două Americi; evidențierea rolului pe care l-au avut clericii și laicii, instituțiile culturale și mass-

media în păstrarea limbii, culturii și spiritualității românești; identificarea demersurilor efectuate pentru restabilirea comuniunii euharistice și reunirea tuturor credincioșilor români ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada într-o singură entitate eclezială; aprofundarea subiectului în toată complexitatea sa și aducerea de noi informații bazate pe cercetările unor fonduri de arhivă.

Metodele de cercetare se bazează pe principiile generale pe care trebuie să le respecte orice lucrare istorică. Prin urmare, pentru atingerea obiectivelor propuse ne vom folosi de *metoda istorică*, întrucât vom recurge la abordarea *teritorială*, *cronologică* și *sistematică* a evenimentelor. De asemenea, prin folosirea *metodei documentării și a cercetării bibliografice* vom prezenta faptele și evenimentele imparțial, bazându-ne doar pe documentele și mărturiile vremii. Iar prin utilizarea *metodei studiului de caz* punem accent pe evidențierea detaliată a unor evenimente, roluri, relații și persoane.

Originalitatea acestei teme se justifică prin faptul că, nu mai există o lucrare în care să fie comasate și sintetizate date și informații referitoare la viața bisericească a românilor ortodocși din cele două Americi, pe o perioadă atât de lungă, începând cu formarea primei parohii și până în prezent.

Interesul pentru această temă a rezultat din dorința de a oferi o imagine amplă și exactă, pe cât posibil, a evoluției vieții bisericești din America și Canada și de a da răspunsuri la întrebări precum: Care a fost contextul politico-istoric și economic ce a determinat emigrarea românilor în America și Canada? Cum s-au format primele comunități ortodoxe? În ce condiții au întemeiat românii ortodocși primele parohii? În ce mod au contribuit preoții la dezvoltarea acestei Eparhii? Cum s-a constituit prima Episcopie Ortodoxă Română în America? Cine au fost și sunt ierarhii Eparhiei Ortodoxe Române din America și prin ce activități misionare, sociale și culturale au contribuit la păstrarea credinței ortodoxe și a identității etnice? În ce măsură clericii și mireni și-au adus aportul la evoluția spirituală și culturală a Bisericii? Ce demersuri au fost efectuate în vederea unificării celor două jurisdicții ortodoxe românești din America? Cum și-au organizat viața bisericească românii ortodocși din America de Sud? Care este situația actuală a Mitropoliei Ortodoxe Române din cele două Americi? Ce acțiuni sunt întreprinse în vederea menținerii relațiilor permanente ale Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi cu Biserica-Mamă?

Pentru a răspunde acestor întrebări, lucrarea de față a fost structurată pe cinci capitole și mai multe subcapitole, la care se adaugă concluziile generale, bibliografia și anexele.

Cercetarea urmărește o expunere a aspectelor importante ce caracterizează evoluția vieții bisericești ortodoxe românești din Statele Unite ale Americii și Canada.

Pentru a înțelege circumstanțele apariției și dezvoltării primelor manifestări religioase în America, am considerat necesar să începem acest demers științific cu aspectele importante care privesc *emigrația românilor în America în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, și anume: identificarea primilor români care au ajuns în America; date statistice privind numărul emigranților; cauzele și consecințele migrației; adaptarea și integrarea emigranților în societatea americană; înființarea *borturilor* și a organizațiilor fraternal-culturale.

Al doilea capitol, *Organizarea bisericească a românilor ortodocși din America și Canada*, se constituie într-o succintă prezentare a perioadei de început a vieții bisericești a românilor ortodocși de peste Ocean.

Românii au plecat din locurile natale luând cu ei ceea ce aveau activ și trainic; credința. Chiar dacă scopul lor era de a dobândi, prin muncă, un trai mai bun, în scurtă vreme și-au dat seama că, fără viața religioasă cu întregul ei ritual nu pot trăi. Prin urmare, fiind preocupați în mod deosebit de păstrarea identității religioase, în scurtă vreme românii ortodocși și-au construit locașuri de cult și au făcut demersuri către autoritățile ecleziale din țară pentru a trimite preoți în Statele Unite ale Americii și Canada. Mitropolia de la Sibiu a fost preocupată să trimită preoți în America, iar Mitropolia Moldovei a trimis preoți în Canada.

Prima biserică ortodoxă românească, cu hramul „*Sfânta Maria*”, a început să se construiască în anul 1901, în Canada, regiunea Boian, Alberta, și a fost sfințită în anul 1905. Între anii 1902-1903 a fost construită prima parohie ortodoxă românească în localitatea *Regina*, provincia *Saskatchewan*, Canada, cu hramul „*Sfântul Nicolae*”, unde a ajuns primul preot slujitor, arhimandritul *Evghenie Ungureanu*, trimis de către mitropolitul *Partenie Clinceni* al Moldovei.

În anul 1904, în orașul Cleveland, Ohio, s-au pus bazele înființării primei parohii ortodoxe românești din America, „*Sfânta Maria*”, unde, primul preot paroh trimis de către mitropolitul Ardealului, *Ioan Meșianu*, în anul 1905, a fost *Moise Balea*, care, prin modul cum s-a implicat în viața spirituală și socială a comunității, acționând în numele unui ideal, i s-a conferit un statut unic, numele lui, în opinia lui Andrei Popovici, impunându-se a fi „*înscris cu litere de aur [...] ca o recunoaștere a neobositei sale activități*”.¹

¹ Andrei Popovici, *Americanii de origine română*, în rev. „Sociologie românească”, anul II, mai-iunie, nr. 5-6, Ed. Institutul Social Român, București, 1937, p. 226.

În misiunea de pionierat a organizării bisericești din America, contribuții remarcabile au avut preoții: Zaharia Oprea, Trandafir Scorobeț, Simeon Mihălțan, Ioan Podea, Ioan Truția și alții.

Preotul Ioan Podea a participat în mod activ la organizarea bisericească din America, contribuind semnificativ la refacerea unității parohiei din Cleveland, la organizarea primului protopopiat românesc, fiind numit în funcția de protopop în data de 10 aprilie 1912.

De la formarea primelor parohii și până la înființarea Episcopiei Ortodoxe Române din America, în viața bisericească au existat nenumărate probleme, precum: lipsa de unitate și de organizare; apariția unor preoți *de nevoie* fără pregătire teologică de specialitate, hirotoniți de către episcopi ruși din Statele Unite ale Americii sau Canada, aceasta datorându-se faptului că multe parohii au rămas fără preoți din cauza războiului; campaniile de convertire susținute de protestanți, în special de baptiști, în urma cărora mulți români s-au separat de Biserica străbună; demersuri îndelungate și anevoioase pentru ieșirea de sub jurisdicția canonică a Mitropoliei din Sibiu și organizarea într-o Episcopie care să fie sub jurisdicția Mitropoliei de la București; tergiversarea numirii unui episcop.

Cererea pentru înființarea unei Episcopii Misionare Ortodoxe Române din America a fost aprobată în Congresul bisericesc ținut la Detroit, la parohia „Sfântul Gheorghe”, în zilele de 25-28 aprilie 1929.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Patriarhul Miron Cristea, a hotărât, în ziua de 26 ianuarie 1935, ca arhimandritul *Policarp Morușca*, starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog, să fie episcopul românilor ortodocși din America.

Episcopia Misionară Ortodoxă Română din America s-a organizat și a funcționat în conformitate cu Statutul propriu, aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, fiind în concordanță cu Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Pentru ca cercetarea noastră să poată oferi o imagine cât mai completă asupra evoluției vieții bisericești a românilor ortodocși din America și Canada, respectând cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „*Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința*” (Evrei 13, 7), am dedicat un număr mai mare de pagini capitolului al III-lea, *Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române din Statele Unite ale Americii și Canada în secolul al XX-lea*, readucând în actualitate personalitatea bisericească a celor trei episcopi ortodocși români: Policarp Morușca, Andrei Moldovan și Victorin Ursache.

Cele trei subcapitole prezintă atât datele bio-bibliografice ale celor trei ierarhi, cât și aspectele importante ale activității lor.

Arhimandritul Policarp Morușca a fost numit episcop al românilor ortodocși din America și Canada în ziua de 26 ianuarie 1935, de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. În cei cinci ani de păstorie a întreprins mai multe acțiuni, între care amintim: de la bun început a vizitat toate cele 47 de parohii și filiale existente în Statele Unite și Canada; a sfințit biserici; a predicat, îndemnându-i pe români la unirea în aceeași credință; i-a determinat pe preoți să respecte rânduielile canonice; a înființat revista și almanahul „Solia”; în anul 1937 a pus bazele așezământului ortodox denumit „Vatra Românească” din Grass Lake, Michigan; a susținut înființarea școlilor românești și a corurilor bisericești; în anul 1938, a contribuit la constituirea organizațiilor auxiliare ale Episcopiei, pentru tineretul ortodox și femeile ortodoxe.

Din anul 1939, de când episcopului Policarp Morușca nu i s-a mai permis să plece în Statele Unite ale Americii, fiind reținut în România de autoritățile comuniste, și până în anul 1950, Eparhia ortodoxă română din America și Canada și-a dus misiunea mai departe fără episcop. Preoții s-au împărțit în două tabere, fiecare urmărind conducerea Episcopiei. A fost cea mai grea și controversată perioadă din viața bisericească a românilor-americani ortodocși.

În ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din 12 iulie 1950, s-a aprobat alegerea pentru scaunul de episcop a preotului Andrei Moldovan, după care au urmat: tunderea în monahism (5 noiembrie 1950), hirotonia întru arhiereu (12 noiembrie 1950), investirea de către Patriarhul Justinian Marina (19 noiembrie 1950).

Numirea episcopului Andrei Moldovan a nemulțumit o parte dintre preoții și credincioșii eparhiei. De aceea, în 1950, a avut loc scindarea românilor ortodocși, constituindu-se două episcopii: Episcopia Misionară Ortodoxă a Americii și Canadei, cu sediul în Detroit, Michigan, care a păstrat legătura canonică firească cu Biserica-Mamă, și Episcopia Ortodoxă Română din America, care a întrerupt legăturile cu Patriarhia Română, cu sediul la „Vatra Românească”, Jackson Michigan, condusă de episcopul Valerian Trifa, care, din 1960, a intrat în legătură canonică cu Biserica Ortodoxă din America (O.C.A. – Orthodox Church in America).

După separarea celor două Eparhii, au urmat trei ani de certuri și procese, după care, în anul 1953, Episcopia Misionară Ortodoxă a Americii și Canadei pierde dreptul asupra titlurilor de la „Vatra Românească” și a revistei „Solia”. În aceste condiții, episcopul Andrei Moldovan a avut dificila misiune de a ține unite parohiile ortodoxe românești rămase fidele

Bisericii-Mamă. Astfel, a cumpărat un sediu nou pentru Episcopie, în Detroit, a înființat Calendarul „Credința”, a sfințit biserici, a dezvoltat și întărit legăturile canonice cu celelalte Biserici ortodoxe de pe continent.

După plecarea la Domnul a episcopului Andrei Moldovan, în anul 1963, românii ortodocși din America și Canada au fost nevoiți iarăși să aleagă un episcop pentru Eparhia lor. După trei ani, în data de 23 aprilie 1966, arhimandritul Victorin Ursache a fost ales episcop de către Congresul bisericesc al Episcopiei Misionare Ortodoxe a Americii și Canadei, iar în ședința din 6 iunie 1966, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române recunoaște și aprobă această alegere. Primește hirotonia în data de 7 august 1966, iar investirea și întronizarea în ziua de 21 august a aceluiași an. Din acel moment devine episcop al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada.

După 44 de ani, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 11 iunie 1973, a luat decizia ca Episcopia să fie ridicată la rangul de Arhiepiscopie, având titulatura oficială - *Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română din America*, iar episcopului Victorin să i se acorde rangul de arhiepiscop. Din anul 1991, Arhiepiscopia primește titulatura de *Arhiepiscopia Ortodoxă Română în America și Canada*.

În capitolul al IV-lea, intitulat *Păstrarea și promovarea limbii, culturii și spiritualității românești de către românii ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada*, ne-am propus să creionăm în linii mari momentele cele mai importante din viața și activitatea cultural-spirituală a arhimandritului Bartolomeu Anania, precum și a altor preoți și mireni destoinici care au lucrat pentru binele comun, spre Slava lui Dumnezeu și a Sfintei Biserici.

În același capitol prezentăm momentul înființării *Societăților fraternal-culturale* din Statele Unite ale Americii și Canada, care era scopul lor și cum s-au organizat în timp. De asemenea, evidențiem acțiunile specifice și scopul celor două *Organizații auxiliare* ale Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi, și anume: *Asociația Auxiliară Ortodoxă Română a Doamnelor*, cunoscută și sub denumirea de *AROLA* (*The Association of Romanian Orthodox Ladies Auxiliaries*) și *Asociația tinerilor ortodocși din cele două Americi* – ROYA (*Romanian Orthodox Youth in America*).

Capitolul se încheie cu redarea unor aspecte ale mass-mediei românești în Statele Unite ale Americii și Canada. Presa românească, datorită numărului mare de emigranți, a fost foarte bogată și variată, îndeosebi în secolul al XX-lea. Prima publicație românească (scrisă în română și idiș) din Statele Unite ale Americii și Canada, „*Curierul româno-american*”, aparținând românilor evrei, a apărut în anul 1900, la New York. În anul 1903 apare la

Cleveland, Ohio, publicația săptămânală literar-politică și economică, „*Tribuna*”, scrisă numai în limba română. Ziarul „*America*”, fondat în anul 1906, la Cleveland, de preotul Moise Balea, a avut ca obiective principale informarea și educarea românilor, precum și dezvoltarea solidarității și iubirii de neam.

Organizația „Uniunea și Liga”, împreună cu ziarul „*America*”, au avut un rol major în promovarea valorilor culturii și civilizației românești, în păstrarea tradițiilor străbune și a limbii materne. De asemenea, au apărut poziția României în Războiul balcanic și au militat pentru unirea Transilvaniei cu România, în anul 1918, iar după anul 1940, românii din America au fost preocupați mai mult ca niciodată de politică, condamnând ferm cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord, Ținutului Herța și a unei părți din Transilvania.

O atenție aparte o acordăm publicațiilor: „Comuniunea românească”, „Adevărul” și „Cuvântul românesc”.

Un spațiu special este rezervat mass-mediei bisericești românești: revistei „*Solia*”, apărută în anul 1936 la Youngstown, Ohio, cu binecuvântarea episcopului Policarp Morușca; revistei „*Credința*”, înființată în anul 1952, la Detroit, Michigan, precum și Calendarului - Almanah „*Credința*”; postului de radio online „*Credința*” și postului de radio „*Vocea Ortodoxiei*”.

Ultimul capitol al lucrării, *Arhiepiscopia Ortodoxă română din cele două Americi, între tradiție și modernitate*, cuprinde patru subcapitole:

În primul subcapitol, *Încercări de unificare a tuturor românilor ortodocși într-o singură organizare bisericească*, ne-am propus să evidențiem principalele momente în care s-a încercat, prin dialog, să se ajungă la realizarea reconcilierii cu trecutul și a redobândirii unității jurisdicționale a celor două episcopii ortodoxe românești din Statele Unite ale Americii și Canada. Sunt consemnate rezultatele favorabile ale acestui dialog, început oficial în momentul când a luat ființă *Comisia mixtă de dialog*, precum și insuccesul acestor demersuri.

Cel de-al doilea subcapitol, *Reorganizarea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada și ridicarea ei la rangul de Mitropolie*, reliefează opera de regenerare a Eparhiei, inițiată de către Arhiepiscopul Nicolae Condrea odată cu instalarea sa în fruntea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada, în iulie 2002, și sprijinită de către Protosinghelul Ioan Casian Tunaru care, în martie 2006, a fost ales Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Române în America și Canada.

La scurt timp după hirotonia și înscăunarea Arhiepiscopului Nicolae, numărul parohiilor ortodoxe din Statele Unite ale Americii și Canada a început să crească. Dacă în

anul 1918 erau 30 de parohii ortodoxe românești, în anul 1929 – 49 de parohii (34 în Statele Unite ale Americii și 15 în Canada), în anul 1939 – 44 de parohii și 62 filii (33 parohii și 54 filii în Statele Unite ale Americii și 11 parohii și 8 filii în Canada), iar în anul 1972 – 31 de parohii (12 în Statele Unite ale Americii, 18 în Canada și una în Venezuela), vom constata că în anul 2002 parohiile și misiunile din Statele Unite ale Americii și Canada erau în număr de 26. În anul 2016 sunt înregistrate 61 de parohii și misiuni și 4 mănăstiri (2 în Statele Unite ale Americii și 2 în Canada).

În același subcapitol sunt menționate activitățile semnificative desfășurate în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din cele două Americi, derulate pe mai multe planuri, și anume: *pastoral-misionar, administrativ, catehetic, inter-ortodox și ecumenic*.

În continuare sunt prezentate cele mai importante evenimente din viața bisericească a românilor ortodocși de peste Ocean petrecute în epoca noastră (2016-2017): înființarea *Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi* având în componență două eparhii: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Statelor Unite ale Americii și Episcopia Ortodoxă Română a Canadei*, precum și *ridicarea la rangul de Mitropolit a Arhiepiscopului Nicolae Condrea și alegerea Episcopului-Vicar Ioan Casian ca Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei*.

Ultimele subcapitole oferă informații despre situația celor două parohii ortodoxe românești din America de Sud aflate sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi: parohia „*Sfinții Împărați Constantin și Elena*” din Venezuela și parohia „*Sfântul Apostol Andrei*” din Argentina. De asemenea, evidențiem relația Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi cu Biserica–Mamă.

Selectarea informațiilor din sursele arhivistice au constituit un demers definitoriu pentru redactarea tezei. De asemenea, presa bisericească ortodoxă sau unele ziare și reviste laice, precum și publicațiile electronice întregesc cu informații tema lucrării. Dintre cele mai importante, amintim: revista „*Biserica Ortodoxă Română*”, revista și Calendarul-Almanah „*Credința*”, revista „*Solia*”, ziarul „*America*”, „*Revista Teologică*”.

Dacă, de-a lungul timpului, cercetările referitoare la viața bisericească a românilor ortodocși din America s-au materializat în mici studii și articole, de ceva vreme, unii cercetători și-au îndreptat mai mult atenția către explorarea acestei teme, cea mai edificatoare contribuție având-o preotul prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, cu lucrarea *Episcopia Ortodoxă Română din America – parte a Ortodoxiei Americane*.

În tratarea subiectului nostru, lucrarea lui Gerald J. Bobango, *The Romanian Orthodox Episcopate of America: The first half century 1929-1979 (Episcopia Ortodoxă*

Română din America: Prima jumătate de secol, 1929-1979), prin expunerea în detaliu și cu obiectivitate, credem noi, a evoluției vieții bisericești a românilor ortodocși de peste Ocean, a fost de mare importanță.

Tema imigrării și a asimilării românilor în Statele Unite ale Americii a fost expusă, în urma unei cercetări amănunțite efectuate pe teritoriul american la începutul secolului al XX-lea, de Christine Avghi Galitzî în lucrarea *A study of Assimilation Among the Roumanians of United States*. Datele oferite ne-au ajutat să consolidăm imaginea emigrantului și să realizăm un tablou real al fenomenului studiat.

Contribuții importante privind fenomenul migraționist au adus și autorii: Ion Iosif Șchiopul, Alexandru Nemoianu, Ioan Podea, Iancu Roman, Șerban Drutzu și Andrei Popovici, Aurel Sasu, Stelian Popescu-Boteni, Ștefan Meteș, Sanda Galopenția, Radu Toma, Gelu Neamțu, Anca Hartular ș.a.

Pe lângă autorii menționați mai sus, care fac referire și la organizarea vieții bisericești a emigranților români pe tărâmul american, regretatul preot și profesor Aurel Jivi oferă informații prețioase despre evoluția românilor ortodocși din America până în anul 1929, în studiul *Începuturile vieții bisericești la românii ortodocși din America*.

De asemenea, articolele preotului Trandafir Scorobeț, furnizează date concrete despre românii ortodocși din America și viața bisericească din perioada 1928-1929.

În studiul preotului Ioan Casian, *Românii din America și viața lor religioasă*, publicat în anul 1950 în revista „Biserica Ortodoxă Română”, găsim informații despre: emigrația românilor în America, viața religioasă, economică și culturală, organizarea parohiilor și înființarea episcopiei.

Mărturii consistente despre viața, activitatea și personalitatea episcopului Policarp Morușca sunt dezvăluite în multe volume și articole, de autori precum: Aurel Sasu, în volumele *Drumul vieții* și *Cazul Policarp Morușca*; preotul Remus Grama, în volumul *Policarp Morușca, primul episcop al românilor din America*; pr. prof. dr. Alexandru Moraru, în studiul *Un ierarh nedreptățit: episcopul Policarp Morușca al Americii și Canadei (1935-1939)*; pr. prof. dr. Mircea Pacurariu, în articolul *Preotul Pompei Morușca – Episcopul Policarp al Americii*, publicat în volumul *Cărturari sibieni de altădată*; Radu Șerban, în lucrarea *Prea Sfînțitul Policarp. Însemnări despre Unchiul Pompei*.

Personalitatea complexă a arhiepiscopului Victorin Ursache este evocată de către arhimandritul Bartolomeu Anania în volumul *Memorii*, precum și în articolele scrise de: Gheorghe Alexe, arhimandritul Vasile Vasilache, preotul Dumitru Bodale, preotul Theodor Damian, Nicholas Apostola sau arhimandritul Jerome (Leslie) Newville.

Din cele prezentate mai sus, extragem următoarele considerații finale:

În perioada de început a emigrației românești în Statele Unite ale Americii și Canada, adică sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, migranții români au demonstrat că visul cu care au venit de acasă, adică acela de a agonisi o sumă de bani (o mie de dolari și banii pentru drumul de întoarcere), trebuia să fie împlinit cu orice preț, în ciuda faptului că au fost nevoiți să facă față tuturor problemelor noului mediu de viață, precum: însușirea limbii; adaptarea în noul spațiu geografic, economic, politic și cultural; învățarea unor meserii cu totul diferite față de ceea ce știau ei, pentru că, românii emigranți, fiind peste 80% agricultori, au fost nevoiți să lucreze în industria fierului și a oțelului, minele de cărbuni, industria automobilului etc.

Chiar dacă se cunoaște faptul că emigrația românilor a fost generată de multiple cauze: social-economice, politice, creșterea demografică, oprimarea națională și religioasă, totuși cauza principală a fost cea *economică*. Gândul de la început al migranților nu a fost acela de a se dezrădăcina de pământul natal, însă modul în care au început să trăiască și mai ales războiul, care a izbucnit în anul 1914, i-a determinat pe mulți dintre ei să se stabilească definitiv în Statele Unite ale Americii, în orașele industriale precum Cleveland, Chicago, Detroit, Philadelphia sau New York, sau în Canada, în orașe ca Montreal, Toronto, Windsor, Hamilton sau Winnipeg.

Organizarea instituțională a românilor de peste Ocean a reprezentat o formă importantă de păstrare și evidențiere a identității etnice, lingvistice, culturale și religioase. Mai întâi, emigranții români și-au întemeiat organizații comunitare, apoi s-au înființat *borturile* (*boarding house*) unde erau găzduiți noii emigranți, după care au apărut asociațiile de întraajutorare sau organizațiile fraternal-culturale.

Prezența românilor în acel context social, viața în colectivitate, nevoia de ordine și stabilitate în trăirea credinței, toate acestea au impus o organizare bisericească, precum și consimțirea unor repere și reguli.

Începutul organizării vieții bisericești în America a fost impresionant, animat fiind de entuziasmul și năzuințele primei generații. Majoritatea românilor emigranți, fiind țărani cu credința bine înrădăcinată în suflete, nu s-au pierdut printre străini și în multitudinea de religii și confesiuni creștine prezente pe întreg pământul american. La început au apelat la serviciile preoților din Bisericile Ortodoxe surori precum ucraineni, ruși, greci sau albanezi, după care, în scurt timp, în pofida tuturor greutăților, s-au organizat temeinic: au construit biserici, s-au constituit parohii, autoritățile ecleziale din țară au trimis preoți. Chiar dacă românii ortodocși au îndeplinit cu promptitudine partea lor de activitate, totuși, ceea ce a

încetinit mult dezvoltarea unei biserici unite și viguroase a fost lipsa unei păstoriri episcopale și a unui cler stabil și cu o pegătire corespunzătoare.

Eforturile susținute ale românilor ortodocși, preoți și mireni, de a se organiza în cadrul unei episcopii, sunt remarcabile. Nenumăratele cereri și referate trimise către autoritățile ecleziale din țară, pentru înființarea Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America și pentru numirea unui episcop, și-au lăsat așteptat răspunsul mulți ani. Însă, odată cu numirea episcopului Policarp Morușca, viața bisericească a românilor ortodocși din America și Canada a intrat pe un făgaș normal.

Fiecare episcop a marcat perioada episcopatului său prin importante lucrări pastoral-misionare, administrativ-gospodărești sau cultural-educative.

Primul titular al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, episcopul Policarp Morușca, vreme de cinci ani a desfășurat o rodnică activitate, întărind cele întemeiate înainte de credincioșii și preoții ortodocși români. În calitatea sa de episcop și-a pus amprenta în mod definitiv asupra evoluției întregii eparhii, implicându-se cu multă energie și competență în viața spirituală și culturală a comunității. Experiența sa bogată l-a îndreptățit să elaboreze lucrări teologice, predici adunate în cărți, ceea ce a contribuit la conturarea unei imagini cât mai clare și mai complexe a personalității sale.

Episcopul Andrei Moldovan a trebuit să înfrunte perioada cea mai delicată din istoria vieții bisericești a românilor ortodocși de peste Ocean, cea a scindării Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada. În acele împrejurări, episcopul Moldovan nu a lăsat să se risipească turma ce-a mai rămas. În cei aproape 13 ani de păstorie a lucrat cu spirit de răspundere, adoptând soluțiile cele mai bune pentru remedierea și preîntâmpinarea lipsurilor și deficiențelor, pentru îndepărtarea neîncrederii și a suspiciunilor.

Din biografia arhiepiscopului Victorin Ursache, așa cum ni se conturează din amintirile noastre și ale altor persoane care l-au cunoscut, aflăm despre faptele pe care le-a împlinit, despre dăruirea și lipsa de odihnă cu care înțelegea să finalizeze fiecare gând. În cei 35 de ani de păstorie, arhiepiscopul Victorin, cu firea lui blândă, cu inima plecată spre înțelegere și orientată întotdeauna spre binele întregii Eparhii, a îmbinat armonios credința în Dumnezeu cu iubirea de oameni, fiind preocupat îndeosebi de tânăra generație. Activitatea sa pastorală a fost îndreptată în special spre cele spirituale. Latura culturală, cărturărească nu a neglijat-o, lăsând moștenire mai multe lucrări din care rezultă o bogată experiență duhovnicească. Modestia, sobrietatea, evlavia și bunătatea sa de monah autentic, cuvios și drept, tenacitatea, perseverența, inteligența și talentul său oratoric sunt doar o

parte din calitățile sale extraordinare. Numele lui poate fi înscris cu cinste în rândul marilor ierarhi cărturari ai neamului nostru.

Pentru atingerea scopului misiunii lor, clerici și laici deopotrivă, în frunte cu arhiepiscopul Victorin și cu arhimandritul Bartolomeu Anania, au reușit să organizeze și să întărească Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română din America, în condițiile dezbinării românilor-americieni, trecând cu înțelepciune peste neliniști, frământări și dezamăgiri, acordând toată atenția păstrării credinței ortodoxe, culturii și limbii materne, tradițiilor strămoșești și conștiinței românești.

Însuflețirea duhovnicească prin care ierarhii și preoții au făcut față problemelor din perioada păstoririi lor constituie un imbold pentru clericii de astăzi. Pentru noua generație este nevoie ca modelul lor de slujire să fie cunoscut.

Un aspect deosebit de important în dezvoltarea culturală și spirituală a românilor-americieni, precum și în păstrarea și promovarea limbii materne și a identității naționale, s-a datorat mass-mediei. Încă de la începutul secolului al XIX-lea presa a constituit pentru românii emigranți mijlocul predominant de comunicare, având în vedere că libertatea de expresie a fost și este o oportunitate în Occident.

Deschizătoarea de drum a presei bisericești a fost revista Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, „Solia”. Aceasta, împreună cu revista și Calendarul-Almanah „Credința” au devenit documente ale continuității și identității ortodoxe românești în America și Canada.

Arhimandritul Bartolomeu Anania, timp de 11 ani (1965-1976), în cadrul Eparhiei Misionare Ortodoxe Române din America a îndeplinit mai multe funcții. Însă, prin preluarea departamentului de cultură, având funcția de redactor al revistei și al Almanahului „Credința”, s-a adus un suflu nou, dorindu-se să se dezvăluie în fața cititorului o imagine corectă a tot ce se întâmplă în Eparhie, precum și împrăștierea unor posibile răstălmăcirii. Își propusese să facă din revista „Credința” *o foaie de înaltă ținută*, și în bună parte a reușit, pentru că toate disponibilitățile sale intelectuale și sufletești s-au materializat întotdeauna în fapte.

Odată cu instalarea Arhiepiscopului Nicolae Condrea în fruntea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada, în iulie 2002, a fost inițiată o operă de regenerare a Eparhiei. Preocupările permanente ale Arhiepiscopiei au fost: de a oferi stabilitate; de a păstra patrimoniul spiritual, cultural și material transmis din veacul trecut; elaborarea de programe și proiecte bine punctate pentru a preîntâmpina influențele nedorite din afară; inițierea de noi și valoroase activități pe plan bisericesc și cultural; susținerea educației

religioase a tinerilor; menținerea legăturii permanente cu Biserica-Mamă; interesul pentru dialogul inter-creștin și inter-religios ș.a.

Una din obligațiile misionare urgente a fost restabilirea unității jurisdicționale a celor două Eparhii Ortodoxe românești din America. În acest sens, după 1990 s-au făcut reale progrese pentru refacerea unității. Totuși, în pofida regăsirii comuniunii și a respectului reciproc, cele două diocenze rămân divizate, păstrându-se în continuare speranța că într-o zi vor avea din nou aceeași Biserică-Mamă.

Simptomele produse de acel dureros eveniment, în care românii ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada s-au trezit dezbinați fără voia lor, nu pot fi înlăturate printr-un examen critic, ci printr-un dialog sincer și într-o totală cunoștință a realității. De aceea nici noi nu ne-am propus ca acel moment al separării celor două Eparhii ortodoxe românești să îl supunem unei analize critice, ci considerăm că prezentarea lui ne-a oferit prilejul reflecției și dorința de a da ascultare cuvintelor Sfântului Apostol Pavel: *„Vă îndemn fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să fiți într-o vorbă și-n rândul vostru să nu fie dezbinări, ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași dreaptă judecată”* (I Cor. 1, 10)

O pagină importantă a istoriei ortodoxiei românești de peste Ocean s-a scris în anul 2016, când a fost înființată Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, oferind astfel certitudinea continuității vieții bisericești a românilor ortodocși pe acest continent.

În momentul actual, Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi participă activ la revigorarea vieții parohiale, deoarece preocuparea credincioșilor pentru o viață spirituală autentică a scăzut mult, individualismul și materialismul primând mai mult decât valorile tradiționale după care s-au orientat generațiile din secolul trecut. De asemenea, se fac eforturi pentru păstrarea limbii române în cult și în mijlocul credincioșilor. Slujbele religioase se săvârșesc în limba română și în limba engleză pentru că foarte puțini din tinerii de astăzi mai vorbesc românește.

Un alt obiectiv este acela de a înființa noi parohii, mai ales pentru că unele comunități nu au biserici proprii ci folosesc biserici împrumutate de la romano-catolici, anglicani sau protestanți.

În America, prozelitismul religios a găsit un spațiu potrivit de manifestare, având în vedere că aici există cele mai multe confesiuni, secte și grupări religioase. Unul din meritele Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi este acela că a avut și are în sânul ei oameni de mare valoare duhovnicească și intelectuală; ierarhi, preoți sau laici, care au apărut și apără Ortodoxia.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Fonduri arhivistice:

1. *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiu (A.A.S.):*

Dosar III, 1/1927

Dosar III, 1/1931

Dosar III, 322-912;

Dosar III, 325-904;

Dosar III, 453-904;

Dosar III, 585-912;

Dosar III, 708-904;

2. *Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (A.S.S.):*

Dosar nr. 41/1935;

Dosar nr. 383/1935;

Dosar nr. 155/1920-1926;

Dosar nr. 594/1946;

Dosar nr. 610/1947;

Dosar nr. 28/1950;

Dosar nr. 28/1950 bis;

Fond Bălan, nr. 1485/1951;

Dosar nr. 324/1965;

Dosar nr. 326/1965;

Dosar nr. 304/1966;

Dosar nr. 326/1966;

3. *Arhiva Ministerului Afacerilor de Externe (A.M.A.E.), București, Fond Washington:*

vol. 91;

vol. 94;

4. *Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), Fondul Ministerului Cultelor și Artelor (M.C.A.):*

Dosar nr. 2/1931;

Dosar nr. 6/1932;

Dosar nr. 6/1941;

5. *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Sibiu (A.B.M..S.):*

Fond varia 1626;

Fond Nicolae Bălan;

6. *Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi*, Fond Victorin Ursache, Chicago, Illinois, S.U.A.;

7. *Romanian Heritage Center (R.H.C.)*, Jakson, Michigan, S.U.A., fond. Policarp Morușca;

8. *Arhiva Centrului de Studii și Documentare Valerian Trifa (A.C.S.D.V.T.)*, Jackson Michigan, S.U.A.

II. Ediții ale Sfintei Scripturi

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1991.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura I.B.M.O.R., București, 2001.

III. Dicționare, Enciclopedii, Monografii, Albume:

1. ****Album aniversar, 1954*, publicat de Episcopia Ortodoxă Română din America cu ocazia Congresului Episcopiei, 3-5 iulie 1954;
2. *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010;
3. PĂCURARIU, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, ediția a II-a, Ed. Enciclopedică, București, 2002;
4. PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia României Cugetarea, Material românesc, oameni și înfăptuiri*, Ed. Saeculum & Vestala, București, 1999;
5. ROȘCA, Eusebiu, R., *Monografia Institutului seminarului teologic-pedagogic „Andreian” al Arhidiecezei gr. or. române din Transilvania*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1911;
6. SASU, Aurel, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, Editura Albatros, București, 2001;

7. MANOLESCU, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, Ediția a II-a, revizuită, București, Editura Compania, 2010;
8. *Monografia Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din cele două Americi*, coordonator: Preot Vasile Mureșan, Editura Dynasty Books Proeditură și Tipografie, București, 2014;

IV. Volume publicate:

1. ADAM, I. Iosif; Pușcaș, Ioan, *Izvoare de demografie istorică, sec. al XIX-lea – 1914, Transilvania*, vol. II, București, 1987;
2. AFONSKY, Gregori, Bishop, *A History of the Orthodox Church in Alaska. 1794-1917*, Saint Herman's Theological Seminary Press, 1977;
3. ANANIA, Valeriu, *Memorii*, Editura Polirom, Iași, 2011;
4. BASARAB, Mircea, *Biserica și neamul în diaspora*, Ed. Limes, Cluj, 2001;
5. BÂGIU, Lucian-Vasile, *Valeriu Anania, scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006;
6. BOBANGO, J. Gerald, *The Romanian Orthodox Episcopate of America: The first half century 1929-1979*, Published by The Romanian-American Heritage Center, Jackson, Michigan, 1979;
7. BOBANGO, J. Gerald, *Episcopia Ortodoxă Română din America: Prima jumătate de secol, 1929-1979*, traducere de Pr. Ionuț Tudor Maerean, The romanian Orthodox Episcopate of America, Grass Lake, Michigan, 2014;
8. BRANIȘTE, Ene, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, Tipografia cărților bisericești, București, 1943;
9. BRIMELOW, Peter, *Alien Nation; Common Sense About American's Immigration Disaster*, Random House, New York, 1996;
10. BUJEA, Eleanor, Dr. *Romanians in Canada*, The Romanian Orthodox Episcopate of America, Michigan, 2009;
11. CÂMPIAN, Viorel, *Oameni și locuri din Sătmăr*, vol. I, Ed. Citadela, Satu Mare, 2010;
12. CHIFĂR, Nicolae, Pr., *Istoria creștinismului*, vol IV, Editura Trinitas, Iași, 2005;
13. CONSTANTINIU, Florin, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, Ed. Danubius, București, 1999;
14. CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2003;
15. CRĂCIUN, I., Gavril; Crăciun, I., Elena, *Arhiepiscopul Ursache Victorin, purtător de stindard al Ortodoxiei românești în SUA și Canada*, Arhiepiscopia Ortodoxă Română din cele două Americi, 2016;

16. CRISTEA, Elie Miron, Pr., dr., *Note ascunse, însemnări personale (1895-1937)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999;
17. DELETANT, Denis, *România sub regimul comunist*, traducere de Delia Răzdolescu, Fundația Academia Civică, București, 1997;
18. DRUTZU, Șerban; POPOVICI, Andrei, *Românii din America*, Editura Cartea Românească, București, 1926;
19. EPPEL, Marius, *Vasile Mangra (1850-1918). Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Editura Mirador, Arad, 2000;
20. FEKETT, Șofron S., *Istoria Uniunii și Ligii societăților de ajutor din America*, Tipografia ziarului America, Cleveland, Ohio, 1956;
21. FILLMAN, George, *General George Pomuț (1818-1882), istoria vieții și timpurilor sale*, Editura Tipomur, Târgu-Mureș, 1996;
22. FLOCA, N. Ioan, Arhid. Prof. dr., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, București, 1991;
23. FLOCA, N. Ioan, Arhid. Prof. dr., *Drept canonic ortodox*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;
24. FLORESCU, Gheorghe, I., editor, *Relații româno-americane în timpurile moderne*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1993;
25. FORNADE, Dan, *Românii din America – 500 personalități din SUA și Canada*, Ediția a II-a, Redacția publicațiilor pentru sănătate, București, 2004;
26. GALITZI, Avghi Christine, *A study of Assimilation Among the Roumanians of United States*, Columbia University Press, New York, 1929;
27. GALOPENȚIA, Sanda, *Emigranții Carter*, Ed. Paideia, București, 2008
28. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Românii ortodocși din America. Documente*, vol.I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010;
29. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Episcopia Ortodoxă Română din America – parte a Ortodoxiei Americane*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007;
30. GIURESCU, Dinu, C., *România în cel de-al doilea război mondial (1939-1943)*, Ed. All Educational, București, 1999;
31. GORDON, Vasile, Pr. prof., dr., *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, Editura Sophia, București, 2004;
32. GRAD, Cornel, *Al doilea arbitraj de la Viena*, Institutul European, Iași, 1998;
33. GRAMA, Remus, *Policarp Morușca, primul episcop al românilor din America. Scrisori din captivitate*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2004;

34. GRAMA, Remus, *Cleveland 1904-1999: „The falling Asleep of the Ever-Virgin Mary” Romanian Orthodox Cathedral*, Cleveland, Ohio, 1999;
35. HARTULAR, Anca, *Merem în America, Începuturile comunității românești în America*, Editura Fundațiilor culturale române, București, 1996;
36. ****Hirotonia Prea Sfințitului Victorin*, în „Credința”, XVI, nr. 7-8, 1966;
37. IONESCU, Mihail E. (coord.), *Romania-NATO Chronology 1989-2004*, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest, 2004.
38. IORGA, Nicolae, *America și românii din America. Note de drum și conferințe*, Așezământul tipografic „Datina românească”, Vălenii de Munte, 1930;
39. JENKINS, Philip, *O istorie a Statelor Unite*, traducere de Mihai Stoica, Editura Artemis, București, 2002;
40. JOSEPH, Samuel, *Jewish Immigration to the United States from 1881 to 1910*, New York, Columbia University Press, 1914;
41. LEB, Ioan Vasile, *Teologie și istorie. Studii de Patristică și Istorie Bisericească*, Editura Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1999;
42. LUPU, Nicolae, *Prin lume: Jurnal american*, Institutul European, Iași, 1995;
43. MANEA, Vasile, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2000;
44. MANOLACHE, Ioan, N., *Gânduri despre Vutcani și despre vutcăneni*, Editura Pim, Iași, 2007;
45. MARINESCU, Aurel Sergiu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, Editura Vremea, București, 2011;
46. METEȘ, Ștefan, *Emigrări românești din Transilvania în sec. XIII-XX*, ediția a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977;
47. MEYENDORFF, Jean, *Biserica ortodoxă ieri și azi*, traducere de Cătălin Lazurca, Editura Anastasia, București, 1996;
48. MORARU, Alexandru, *Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. Bio-bibliografii selective*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005;
49. MORARU, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000*, vol. III, tom I, *Biserică. Națiune. Cultură*. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;
50. MORARU, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000*, vol. III, tom II, *Dialog teologic și ecumenic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;

51. MORUȘCA, Policarp, *Drumul vieții*, Ediție de Aurel Sasu, Editura Atos, București, 2001;
52. MORUȘCA, Policarp, *Policarp Morușca, Arc spre mileniul trei. Scrieri creștine*, ediție îngrijită de Radu Șerban, Editura Dareco, 2008;
53. MUREȘAN, Octavian, *Congresul Bisericesc ținut în zilele de 25-28 aprilie la Detroit, Michigan, U.S.A.*, 1929;
54. NEAMȚU, Gelu; Patachi, Liviu, *În America pentru unirea Transilvaniei cu România*, Editura Dagerom Impex, Cluj-Napoca, 1997;
55. NEAMȚU, Gelu, *Generalul George Pomuț (1818-1882). Viața adevărată a unui erou de legendă*, Centrul de Studii Transilvane, Ed. Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2001;
56. NEMOIANU, Alexandru, *Cuvinte despre românii-americieni*, vol. I, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997;
57. NEMOIANU, Alexandru, *Tărâmurii, între Banat și America*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003;
58. NICOARĂ, Ioan, *Brașovenii în fruntea luptei românilor din S.U.A. pentru desăvârșirea procesului de unitate națională și politică de la 1 decembrie 1918*, în „CVMIDAVA” – Muzeul Județean Brașov, 1974-1975;
59. NICOLESCU, Corneliu, *America. Războiul mondial. Războiul rece. Destindere*, Ed. C.A. Publishing, Cluj-Napoca, 2010;
60. NIȚU, P. Liviu, *Elita politică istorică 1945-1955*, Ed. Mica Valahie, București, 2014;
61. OLTEANU, Carol, *Scurtă istorie a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*, Chicago, 2003;
62. PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol 3 (secolele XIX și XX), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993;
63. PĂCURARIU, Mircea, *Cărturari sibieni de altădată*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002;
64. PÂRVU, Constantin; PĂCURARIU, Mircea; FLOCA, Ioan, *Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă: Momente aniversare în Biserica Ortodoxă Română*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1995;
65. PLĂMĂDEALĂ, Antonie, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939 Elie Miron Cristea, Documente și Corespondență*, Sibiu, 1987;
66. PLĂMĂDEALĂ, Antonie, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, Colecția Opera Omnia, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011;
67. POCITAN, Veniamin, *Biserica ortodoxă română din America*, București-Cernica, 1937;

68. PODEA, Ioan, *Românii din America*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1912;
69. POLICARP, Morușca, *Drumul vieții*, ediție de Aurel Sasu, Editura Atos, București, 2001;
70. POPESCU-BOTENI, Stelian, *Relațiile între România și S.U.A. până în 1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980;
71. POPOVICI, Andrei, *Americanii de origine română*, Institutul Social Român, București, 1937;
72. ROMAN, Iancu, *Românul în străinătate*, Biblioteca Română, New-York, 1910;
73. SALINS, Peter D., *Assimilation American Style: An Impassioned Defense of immigration and Assimilation as the Foundation of American Greatness and the American Dream*, Basic Books, New York, 1997;
74. SASU, Aurel, *Cazul Policarp Morușca, o cronologie a faptelor*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002;
75. SASU, Aurel, *Cultura română în Statele Unite și Canada*, vol. I, *Presa*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993; vol II, *Nostalgia*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993; vol. III, *Societățile culturale*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002.
76. SASU, Aurel & Popescu, Carmina, *Întâlnirile de vineri, istoria unui deceniu de cultură română în Statele Unite*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2005;
77. SCOROBETȚ, Trandafir, *Raport despre misiunea bisericească în America, 1928-1929*, tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1929;
78. Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola 294*, în vol. *Epistole*, traducere din limba greacă de pr. Teodor Bodogae, ediție revăzută de Tudor Teoteoi, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010;
79. Sfântul VASILE CEL MARE, *Scrieri morale și ascetice*, traduceri de Isabela Alina Panainte, Florin Filimon, Laura Enache, Octavian Gordon, Diac. Nicolae Mogage, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013;
80. Sfântul VASILE CEL MARE, *Tâlcuire duhovnicească la psalmi*, traducere de prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000;
81. Sfântul CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, în volumul *Apologeții de limbă latină*, traducere de prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și prof. David Popescu, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981;

82. SIMION, A., *Dictatul de la Viena*, Ed. Albatros, București, 1996;
83. SMITH, Barbara, *Orthodoxy and Native Americans: The Alaskan Mission*, Orthodox Church in America, Dept. of History Archives, Syosset, New York, 1980;
84. ***Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din America, 1935;
85. STĂNILOAE, Dumitru, Preot, prof., dr., *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003;
86. STOKOE, Mark; Kishkovsky, Leonid, *Orthodox Christians in North America 1794-1994*, Orthodox Christian Publications Center, 1995;
87. *Sudii și cercetări teologice și istorice*, coordonatori științifici: I.P.S. Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu și Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, vol. I, II, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2017;
88. SWAN, Jane, *A Biography of Patriarch Tikhon*, Holy Trinity Monastery, Jordanville, New York, 1964;
89. ȘCHIOPUL, Ion Iosif, *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, Tipografia W. Krafft, Sibiu, 1913;
90. ȘERBAN, Radu, „*Prea Sfîntul Policarp. Însemnări despre Unchiul Pompei*”, Editura Dareco, București, 2007;
91. ȘERBAN, Radu; Hirbea, Emilia, *Zidire sufletească. Despre Episcopul Policarp Morușca – la 130 de ani de la naștere și 55 de ani de la trecerea în veșnicie*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2013;
92. TOMA, Radu, *Românii în cele două Americi: o experiență etnică și istorică*, Editura Globus, București, 1998;
93. VASILE, Cristian, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, Editura Curtea Veche, București, 2005;
94. VASILACHI, Vasile, Preot, *De la Antim la Pocrov – mărturii*, Ed. Eikon, București, 2015;
95. VASILACHI, Vasile, Pr. dr., *Întreita iubire de Dumnezeu, Biserică și Neam*, Colecția Teologică „Cuvântul Vieții”, New York, 1991;
96. VASILIU, Cezar, Pr. prof. dr., *Istorie și credință*, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu-Vâlcea, 2004;
97. VELICU, Dudu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice, I. 1945-1947*, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naționale ale României, București, 2004;

- 100 VELICU, Dudu, *Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist. Însemnări zilnice, II. 1948-1959*, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu și Șerban Marin, Arhivele Naționale ale României, București, 2005;
- 101 WERTSMAN, Vladimir, editor, *The Romanians in America and Canada. A Guide to Information Sources*, Book Tower, Gale Research Company, Detroit, Michigan, 1980;

V. Studii și articole:

1. ****Adormirea întru Domnul a Prea Sfințitului Andrei Moldovanu, Episcopul românilor ortodocși din America*, în revista „B.O.R.”, LXXXI, nr. 3-4, 1963;
2. ****Acordarea rangului de arhiepiscop conducătorului Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America*, în revista „B.O.R.”, An XCI, nr. 7-8, 1973;
3. ****Alegerea, hirotonirea și înscăunarea Prea Sfințitului Victorin Ursache, noul Episcop al Episcopiei Misionare Ortodoxe în America*, în revista „B.O.R.” An LXXXIV, nr. 7-8, 1966;
4. ALEXE, Gheorghe, *Adeverire*, în revista „Comuniunea Românească”, Detroit, Michigan, Anul I, nr. 1, ianuarie-martie, 1973,
5. ALEXE, Gheorghe, *Chipul cărturarului*, în Calendarul „Credința”, Detroit, Michigan, 1976;
6. ALEXE, George, *Profil spiritual: Un altar și două pasiuni*, în revista „Comuniunea Românească”, An V, Detroit, Michigan, nr. 10, 1977
7. ALEXE, George, *În amintirea Părintelui Paulin*, în Calendarul „Credința”, Editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America și Canada, Detroit, Michigan, U.S.A., 1992;
8. ALEXE, George, *Relațiile Inter-Ortodoxe Bisericești și cu Patriarhia Română*, în Calendarul „Credința”, 2002;
9. ANANIA, Bartholomew V., Archimandrite, *Orthodoxy in America today – A critical analysis*, în Calendarul-almanah „Credința”, 1971;
10. APOSTOLA, Nicolae, *Unitatea pe care o căutăm (The Unity We Seek)* în Calendarul-Almanah „Credința”, 2002;
11. APOSTOLA, Nicholas, *Amintindu-l de Arhiepiscopul Victorin*, în Almanahul „Credința”, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America și Canada, Detroit, Michigan, U.S.A., 2002;

12. APOSTOLA, Nicolae, *În Agenda Pastorală I.P.S. Locum Tenens Mitropolit Iosif*, în Calendarul „Credința”, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America și Canada, Detroit, Michigan, U.S.A., 2002,
13. ARDELEAN, Laviniu, *Biserici maramureșene din lemn în lume*, în revista „Familia română”(Revistă pentru solidaritatea românilor de pretutindeni), An 10, nr. 2-3 (33-34), Baia Mare, septembrie 2009;
14. ****Arhiepiscopul Victorin 1912-2001*, în revista „Credința”, LXXXI, nr. 3, 2001;
15. BARBU, I. N., *În chestia Bisericei Română Ortodoxă din America*, în ziarul „America”, XX, nr. 193, 20 aprilie, Cleveland, 1925;
16. BARBU, Ioan, *Noi am terminat*, în ziarul „America”, XXXI, nr. 114, joi 24 septembrie 1936;
17. BĂNĂȚEANU, Ioan, *Reorganizarea și Consolidarea Bisericilor noastre*, în ziarul „America”, XXIII, nr. 59, 10 martie, 1928;
18. BĂLAȘU, George, *Decada luptei noastre*, în revista „Cuvântul românesc” (*The Romanian Voice*), The Largest Romanian Newspaper in the Free World, Hamilton, Ontario, (Canada), Anul XI, 121, mai 1986.
19. BĂNĂȚEANU, Ioan, *Reorganizarea și Consolidarea Bisericilor noastre*, în ziarul „America”, XXIII, nr. 63, 15 martie, 1928;
20. BECK, Samuel, *The Study of Romanian Americans*, în „The United States and Romania. American-Romanians Relations in the Twentieth Century”, American-Romanian Academy of Arts and Sciences, Woodland Hills, California, 1988;
21. BENCHEA, Nicolae, Prof., *Reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române din America*, în ziarul „America”, XXII, nr. 81, 5 aprilie 1928;
22. BIRĂU, Traian, Pr., *Reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române din America*, în ziarul „America”, XXIV, nr. 103, 1 mai 1929;
23. ****Biserica Română din Canada*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, XXVII, nr. 1, 1903;
24. BODALE, Dumitru, Pr., *Vestind Evanghelia*, în Calendarul „Credința”, Detroit, Michigan, 1976;
25. BOZGAN, Ovidiu, *Politica religioasă între principii și practică. Stat, ortodoxie și catholicism*, în „Dosarele istoriei”, VI, nr. 5, 2001;
26. ***Broșura publicată de părintele Octavian Mureșan, Congresul Bisericesc ținut în zilele de 25-28 aprilie la Detroit, Michigan, U.S.A.

27. BUGARIU, Ioan, 1929-1979 *Episcopia (Arhiepiscopia) Misionară Ortodoxă Română din America și Canada la Aniversarea de 50 de ani*, în Calendarul „Credința”, editat de Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă din America și Canada, Detroit, 1979;
28. CASIAN, Ioan, Preot, dr, *Românii din America și viața lor religioasă*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, LXVIII, București, nr. 11-12, 1950;
29. CASIAN, Ioan, Preot, dr, *Hirotonirea și învestirea P.S. Andrei Moldovanu, Episcopul românilor ortodocși din America*, în revista „B.O.R.”, LXVIII, nr. 11-12, 1950;
30. CĂPUȘAN, Andrei Alexandru, *Români participanți la Războiul de Secesiune. Căpitanul Nicolae Dunca*, în revista „Historia Special”, An III, nr. 8, septembrie, București, 2014;
31. CERNOVODEANU, Paul, *Un transilvănean prieten cu Benjamin Franklin*, în „Magazin istoric”, IV, nr. 11, 1970;
32. CHIȘCĂ, George, Pr., *Slujind ecumenismului*, în „Credința”, Detroit, Michigan, 1976;
33. CHIȘCĂ, George, Pr., *Hirotonirea și Întronizarea Noului Arhiepiscop Î.P.S. Dr. Nicolae Condrea*, în Calendarul „Credința”, 2003.
34. CICALĂ, Nestorian, *Demnitatea românească și conștiința ortodoxă*, în Calendarul „Credința”, Editat de Episcopia Misionară Ortodoxă Română în America, Detroit, Michigan, 1970;
35. CIUREA, Nicolae, Preot, *O plinire a vremii*, în Calendarul „Credința”, Detroit, Michigan, 1979;
36. ****Congresul Bisericii Ortodoxe Române din America*, în ziarul „America”, XXVII, nr. 257, 258, 259, 260, octombrie, noiembrie, 1930;
37. ****Congresul bisericesc al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America*, în revista „Credința”, XVI, nr. 4, Detroit, Michigan, 1966;
38. CONDREA, Nicolae, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit, *”Cuvântul Înaltpreasfințitului Nicolae cu prilejul ceremoniei de ridicare în demnitatea de Mitropolit”*, în Almanahul „Credința”, publicat de Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, Chicago, Illinois, 2017;
39. CRISTEA, Mihail, Pr. drd., *Viața bisericească a românilor ortodocși din cele două Americi în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*, în vol. *Cercetări de teologie istorică și patristică*, vol. II, coordonator științific Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2017;
40. CRISTEA, Mihail, Pr. drd., *Organizarea bisericească a românilor din America în prima jumătate a secolului al XX-lea*, în vol. *Sudii și cercetări teologice și istorice*,

- coordonatori științifici: I.P.S. Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu și Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, vol. I, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2017;
41. CRISTEA, Mihail, Pr. drd., *Organizarea bisericească a românilor din America în a doua jumătate a secolului al XX-lea*, în vol. *Sudii și cercetări teologice și istorice*, coordonatori științifici: I.P.S. Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu și Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, vol. I, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2017;
 42. CRISTEA, Mihail, Pr. drd., *Viața bisericească a românilor din cele două Americi la începutul secolului al XXI-lea*, în vol. *Sudii și cercetări teologice și istorice*, coordonatori științifici: I.P.S. Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu și Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, vol. II, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2017;
 43. ***Cronica Congresului Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada, publicată cu titlul *The Electoral Congress: Archimandrite Nicolae Condrea Elected Archbishop*, în *Calendarul Credința*, 2003;
 44. DAMIAN, Theodor, *Început de drum în vremuri mari: cel de-al 71 congres al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*, în „Telegraful român”, CXLVIII, nr. 27-30, 2002;
 45. DAMIAN, Theodor, *Bartolomeu Anania: perioada americană*, în revista „Tabor”, editată de Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Cluj-Napoca, nr. 1, anul V, aprilie, 2011;
 46. †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Lumina vieții omului – moștenire netrecătoare*, Cuvânt la înmormântarea mitropolitului Bartolomeu Anania, în revista „B.O.R.”, CXXIX, nr. 1, 2011;
 47. †DANIEL, Preafericitul Părinte, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „*O demnitate mai înaltă înseamnă o responsabilitate mai mare*”, în Almanahul „Credința”, publicat de Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, Chicago, Illinois, 2017;
 48. *** Date biografice ale Preasfințitului Episcop-Vicar Ioan Casian în „Foaia Sfântul Ioan Casian”, Buletinul săptămânal al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale, tipar executat la Tipografia Mitropolitană, Limours, Franța, nr. 258, săptămâna 5, 11 martie 2006;
 49. ****Dialogul cu Patriarhia Română*, în revista „Solia”, Jackson, Michigan, vol. LXXIII, nr. 3-4, martie-aprilie 2008;
 50. ****Dintr-o scrisoare a unui preot de al nostru din America*, în „Revista Teologică”, VI, 15 august – 1 octombrie, nr. 14-17, 1912;

51. DVOICHENCO-MARKOV, Demetrius, *A Romanian Priest in Colonial America*, în „The American Slavic and East European Review”, XIV, Columbia University Press, New York, nr. 3, 1955;
52. ENE, Daniel, Pr., *File de cronică. Ceremonia ridicării la demnitatea de Mitropolit a IPS Arhiepiscop Nicolae*, în Revista „Credința”, editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din cele două Americi, Chicago, Illinois, vol. LXVII, nr.4, octombrie-noiembrie, 2016;
53. EPPEL, Marius, *Stat și Biserică în Transilvania în timpul mitropolitului Vasile Mangra (1916-1918)*, în *Anuarul institutului italo-român de studii istorice*, vol. I, Cluj-Napoca, 2001;
54. FILLMAN, George, *Captain Nicolai Dunca*, în *R.A.H.C.I.B.*, XIII, nr.3, 1996;
55. FILLMAN, George, *General George Pomutz*, în *R.A.H.C.I.B.*, XIII, nr. 4, 1996;
56. FILLMAN, George, *George Pomutz'first years in the United States*, în *R.A.H.C.I.B.*, VII, nr. 3, 1989;
57. FLOCA, Ioan N., Arhid. Prof. dr., *Diaspora ortodoxă și organizarea ei canonică, problemă pe agenda Sfântului și Marelui Sinod*, în „Revista Teologică”, serie nouă, VI (78), nr. 3-6, 1996;
58. GALOPENȚIA, Sanda, *Christina Galitzi despre imigranții români în SUA la începutul secolului XX*, în revista „Historia Special”, An III, nr. 8, septembrie, București, 2014;
59. GANCIU, Maria-Elena, *Bartolomeu Anania și „aventura” monahală*, în revista „Tabor”, editată de Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Cluj-Napoca, V, nr.1, 2011;
60. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Problema cărților de cult și a învățământului teologic în Episcopia Ortodoxă Română din America*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Ortodoxă”, XLVI, nr. 1-2, 2001;
61. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Policarp Morușca, primul episcop al românilor ortodocși din America*, în „Studia Universitatis Babeș Bolyai, Theologia Ortodoxă”, XLVII, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2002;
62. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Cercetări privind Episcopia Ortodoxă Română din Statele Unite ale Americii*, în „Revista Teologică”, Editura Mitropoliei Ardealului, serie nouă, Anul XIII (85), Sibiu, iulie-sept, nr.3, 2003;
63. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Un arhiereu uitat: Policarp Morușca, primul episcop al românilor ortodocși din America. 45 de ani de la trecerea în veșnicie*, în „Calea Mântuirii”, IV, serie nouă, nr. 44, 26 octombrie și nr. 45, 2 noiembrie, Arad, 2003;

64. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Un arhiereu în afara memoriei: Policarp Morușca, primul episcop al românilor ortodocși din America*, în revista „Renașterea”, XIV, nr. 3, Cluj-Napoca, 2003;
65. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Arhiepiscopul Valerian Trifa, o personalitate controversată a diasporei ortodoxe române din Statele Unite ale Americii*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxă”, XLVIII, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2003;
66. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Lupta românilor-americieni pentru unitatea națională*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxă”, XLIX, nr.1-2, Cluj-Napoca, 2004;
67. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Între conflict și unitate. Situația actuală a românilor ortodocși din America*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxă”, L, nr. 1, 2005;
68. GÂRDAN, Gabriel-Viorel, *Ortodoxia în America. Radiografia unei probleme complexe*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxă”, L, nr. 2, 2005;
69. GRAMA, Remus, *Prea Sfințitul Nathaniel a devenit Arhiepiscop*, în revista „Solia”, LXIV, nr. 12, 1999;
70. GRAMA, Remus, *Contributions to the beginning of Ecclesiastical relations between the two Romanian Orthodox Jurisdiction in America, before and after 1990*, în Calendarul-almanah „Solia”, 2003;
71. GRIGORE, Bogdan, *Bibliografia istorică. Emigrarea românilor transilvăneni în S.U.A. reflectată în „Telegraful român”*, în revista „Clio”, Revistă de cultură și informație istorică, Sibiu, 2001;
72. HERMALIN, D.M., *The Romanian Jews in America* în „The American Jewish Year Book”, New York, 1902;
73. ****Hirotonia Prea Sfințitului Victorin*, în revista „Credința”, nr. 7-8, 1966;
74. HOLDER, Iuliu, Pr., *Reorganizarea și consolidarea bisericilor noastre*, în ziarul „America”, XXIII, nr. 68, 21 martie, 1928;
75. IASSY, I. D., *Așezămintele religioase ale românilor din America*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, An XLIII, 11 nov., 1925;
76. HRINIUC, Radu, *Românii-americieni între identitate și asimilare*, în revista „Studii de istorie a Transilvaniei”, Cluj-Napoca, 1999;
77. I.M., *Plecarea pâr. Cons. Trandafir Scorobeș la America*, în „Revista Teologică”, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, XVIII, nr. 12, 1928;

78. IONIȚĂ, Ioan, Pr., *Noul centru eparhial. Privire retrospectivă și perspective de viitor*, în Calendarul ortodox „Credința”, 2004;
79. IRIMIA, Dumitru, P.S. *Ioan Casian de Vicina, noul Episcop vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, XVII, nr. 383-384, 2006;
80. IUSTINIAN, Patriarhul românilor, *Cuvânt către cititori*, în Calendarul „Credința”, Detroit, Michigan, Anul I, 1966;
81. ****Înființarea unui «Departament al publicațiilor» și deschiderea unei tipografii proprii*, în revista „B.O.R.”, An XC, ian.- febr, nr. 1-2, 1972;
82. ****Înmormântarea Prea Sfințitului Episcop Andrei Moldovan*, în Calendarul „Credința”, anul XIII, nr.2, 1966;
83. JIVI, Aurel, Pr., *Începuturile vieții bisericești la românii ortodocși din America*”, în „Revista Teologică”, VI (serie nouă), nr. 3-4, 1996;
84. JIVI, Aurel, Pr., *Pr. Trandafir Scorobeș și Congresul bisericesc de la Detroit*, în „Revista Teologică”, CXXV, nr. 15-18, 1996;
85. ****Înștiințare*, în revista „Credința”, XIV, nr.1, 1964;
86. ****Întâlnirea Episcopilor Ortodocși Români din Europa Occidentală și America, Paris, 15-19 aprilie 2004*, în revista „Solia”, LXIX, nr. 5, 2004;
87. *Lege pentru înființarea unei episcopii misionare pentru creștinii ortodocși români din țările neortodoxe apusene*, în „Monitorul Oficial”, nr. 105, 8 mai 1934;
88. LEPA, Ioan, *Presa română din America*, în ziarul „America”, XXV, nr. 204, 2 septembrie, 1930;
89. LEU, Paul, *Biserica în fața antihristului comunist*, în revista „Albina românească”, București, iunie-august, 2007;
90. MARGA, Irime, Pr. lect. univ. dr., *Principiul jurisdicțional în Biserica Ortodoxă*, în „Revista Teologică”, serie nouă, XIV (86), nr. 3, 2004;
91. ****Mănăstire-Schit-Azil-Vatră*, în „America”, XXXI, nr. 121, 10 octombrie, 1936;
92. MEYENDORFF, John, *The Bicentennial: 1794-1994*, în Calendarul-almanah „Solia”, Detroit, Michigan, 1994;
93. MIHĂLCESCU, I., Pr. prof., *Biserica românească din America*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, An XL, 3 dec., 1921;
94. MIHĂLCESCU, I., *Episcopat extern*, în revista „B.O.R.”, An XLIII, 8 august, 1925;
95. MIHĂLȚAN, Simion, *Un răspuns în chestia organizării și consolidării Bisericilor noastre*, în ziarul „America”, XXIII, nr. 65, 17 martie, 1928;

96. ****Misiunea noastră*, în revista „Credința”, Detroit Michigan, Anul XV, nr. 8-9, octombrie-noiembrie, 1965.
97. ****Monumentul istoric*, în Calendarul-almanah „Solia”, 1945;
98. MORARU, Alexandru, *Un ierarh nedreptățit: episcopul Policarp Morușca al Americii și Canadei*, în *Studia Historica et Theologica, Omagiu Profesorului Emilian Popescu*, Ed. Trinitas, Iași, 2003;
99. MORARU, Glicherie, protopop, *Plecat la drum*, în „Solia”, XI, nr. 26, 30 iunie, 1946;
100. MORUȘCA, Policarp, *Biserica Ortodoxă Română în America*, Calendarul-almanah „Solia”, 1936;
101. MORUȘCA, Policarp, *Regionalismul*, în „Solia” I, nr. 13, 17 mai, Cleveland, 1936;
102. MORUȘCA, Policarp, *Episcopia Misionară în America*, în *B.O.R.*, LVII, nr. 5-6, 1940;
103. MORUȘCA, Policarp, *Episcopia Misionară și românii din America*, în revista „B.O.R.”, LVIII, nr. 7-8, 1940;
104. MORUȘCA, Policarp, *Românii din America*, în vol. *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, Sibiu, 1940;
105. MUREȘAN, Octavian, Pr., *Reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române*, în ziarul „America”, XXIII, nr. 73, 27 martie, Cleveland, 1928;
106. MUREȘAN, Octavian, Pr., *În chestia organizării bisericii ortodoxe*, în ziarul „America”, XXIV, nr. 199, 23 august, Cleveland, 1929;
107. NAN, George, *Românii din Canada*, în Calendarul Ortodox „Credința”, Published by The Romanian Orthodox Missionary Episcopate In America, Detroit, Michigan, 1970;
108. NATHANIEL, Episcop, *Bucuria de a sluji împreună*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, VI, nr. 121, 1994;
109. NATHANIEL, Episcop, *Despre anumite evenimente petrecute în comunitatea românilor-ortodocși din Statele Unite și Canada și impactul lor asupra unității Bisericii în America de Nord și reflecțiile noastre asupra unității Bisericii în America de Nord*, în „Solia”, LXI, nr. 5, 1996;
110. NEMOIANU, Alexandru, *An institutions of our beginnings: „The Boarding House”*, în *R.A.H.C.I.B.*, II, nr. 2, 1984;
111. NEMOIANU, Alexandru, *Episcopia Ortodoxă Română din America 1984-1994*, în „Solia”, LIX, 1994, nr. 7;
112. NEMOIANU, Alexandru, *Aspects of the social life of the romanian-americans at the beginning of the century. The role of the fraternal societies*, în *R.A.H.C.I.B.*, V, nr. 1, 1987;

113. NEMOIANU, Alexandru, *An example and a source of inspiration: The generation „Mia și drumul”*, în *R.A.H.C.I.B.*, XIX, nr.1, 2002;
114. NEMOIANU, Alexandru, *Ellis Island and Romanian-Americans*, în *R.A.H.C.I.B.*, XIX, nr. 1, 2002;
115. NETEA, Vasile, *Romanians in America up to 1918* în „Nouvelles études d’histoire”, vol V, Bucarest, 1975;
116. NEWVILLE, L. J., *Bishop Victorin ordained*, în revista „Credința”, XVI, nr. 7-8, 1966;
117. ****Noi am făcut început. Continuarea depinde de dumneavoastră*, în rev. *Credința*, Detroit, Michigan, Anul I, nr. 1, noiembrie 1952.
118. OPREANU, Ștefan At., Pr., *P.S. Sa Episcopul Policarp*, în Calendarul-almanah „Solia”, 1937;
119. OPRIȘ, Ioan, *Episcopul Policarp Morușcă (20 III 1883 – 26.X.1958) și stăruința pentru românii americani*, în rev. *ANGUSTIA*, nr. 11, Ed. *ANGUSTIA*, Sfântu Gheorghe, 2007;
120. PATACHI, Liviu, *La participation d’un Roumain dans la guerre civile d’Amerique 1861-1865: George Pomuț*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, IV, nr. 1, 1965;
121. PĂCURARIU, Mircea, Pr. prof. dr., *Aspecte din istoria vieții bisericești a românilor din Statele Unite ale Americii și Canada* în vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;
122. PĂCURARIU, Mircea, Pr. prof. dr., *Mărturii documentare privitoare la „diaspora” românească din Statele Unite, la începutul secolului al XX-lea*, în „Revista Teologică”, VI, serie nouă, nr. 3-4, 1996;
123. PLĂMĂDEALĂ, Antonie, *Românii din America anticipează unirea din 1918*, în revista „B.O.R.”, București, CXVI, nr. 11-12, 1978;
124. PODEA, Ioan, Pr., *Începuturile de organizație bisericească*, în ziarul „America”, XXXI, nr. 115, 5 decembrie, Cleveland, 1936;
125. PODEA, Ioan, Pr., *Scrisoare deschisă către P.S. Policarp Morușca*, în ziarul „America”, XXXI, nr. 71, 13 iunie, Cleveland, 1936;
126. POLICARP, Episcopul, *Solia*, în revista „Solia”, I, nr.1, 23 februarie 1936;
127. POLICARP, Episcopul, *O Vatră Românească*, în revista „Solia”, I, nr. 2, 1 martie 1936;
128. POLICARP, Episcopul, *Școala română*, în revista „Solia”, I, nr. 6, 29 martie 1936;
129. POLICARP, Episcopul, *Corurile bisericești*, în revista „Solia”, I, nr. 11, 3 mai 1936;
130. POLICARP, Episcopul, *Ortodoxia Românească*, în Calendarul-almanah „Solia”, 1937;

131. POLICARP, Episcopul, *Schitul „Vatra Românească”*, în Calendarul-almanah „Solia”, 1938;
132. POLICARP, Episcopul, *Românii din Canada*, în revista „Solia”, I, nr. 21, 12 iulie, 1936;
133. POLICARP, Episcopul, *Scrisori de acasă*, în revista „Solia”, nr. 11, 29 octombrie 1939;
134. POPOVICI, Andrei, *Americanii de origine română*, în revista „Sociologie românească”, anul II, mai-iunie, nr. 5-6, Ed. Institutul Social Român, București, 1937;
135. POPOVICI, Ioan, *Românii din America* în „Buletinul Institutului American din România”, vol. I, aprilie-octombrie, nr. 2-4, 1934;
136. POPOVICI, Ioan, Pr., *Reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române din America*, în ziarul *America*, XXIII, nr. 75, 29 martie, 1928;
137. ****Pornim la drum*, în ziarul *Adevărul*, Romanian Heritage Center, Jackson, Michigan, Anul I, nr. 1, iunie 1962.
138. RĂDULESCU, George, *Boian, cătunul „rupt” din Bucovina*, în rev. „Historia special”, an III, nr. 8, septembrie, București, 2014;
139. ****Resfințirea bisericii „Sf. Maria” din Timmins, Ontario, Canada*, în revista „Credința”, XIII, nr. 6, Detroit, Michigan, 1963;
140. SCHMEMANN, Alexander, *Episcopatus Unus Est, on the Standing Conference of Canonical Orthodox Bishops in the America*, în „St. Vladimir’s Seminary Quarterly”, vol. 4, nr. 4, 1960;
141. SCHMEMANN, Alexander, *Problems of Orthodoxy in America; The Canonical Problem*, în „St. Vladimir’s Theological Quarterly”, vol. 8, nr. 2, 1964;
142. SCHMEMANN, Alexander, *Problems of Orthodoxy in America, the liturgical problem*, în „St. Vladimir’s Seminary Quarterly”, vol. 9, nr. 4, 1964;
143. SCOROBETȚ, Trandafir, *Problema noastră religioasă în America*, în „Revista Teologică”, Anul VII, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1913, 1 octombrie-1 noiembrie, nr. 17-19;
144. SCOROBETȚ, Trandafir, *Biserica ortodoxă română din America*, în „Revista Teologică”, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu., Anul XIX, nr. 10-11, sept.-oct. 1929;
145. SCOROBETȚ, Trandafir, *Strângerea unor date și un apel în chestia organizării vieții religioase, naționale și culturale a Românilor din SUA*, în ziarul „America”, XXIV, nr. 3, 4 ianuarie, Cleveland, 1929;

146. SCOROBET, Teodor, *Acțiunea misionară a Sibiului în America*, în „Revista Teologică”, Anul XXIV, nr. 7-8, iulie-august 1934;
147. SCRIBAN, I, Arhim., în revista „B.O.R.”, *Preoți pentru America*, An XLIII, 3 martie, 1925; SCRIBAN, I., Arhim., *Plata preoților din America*, în revista „B.O.R.”, An XLV, 1927, 2 febr., p. 126;
148. SIMEDREA, T., Arh., *Episcopia misionară și alegerea de episcop*, în revista „B.O.R.”, An LIII, martie-aprilie, 1935;
149. SLEVOACĂ, Ștefan, *Biserica Ortodoxă Română în America de nord*, în revista „B.O.R.”, XC, nr. 7-8, 1972;
150. ****Slujbe de pomenire a Episcopului Andrei Moldovanu*, în revista „Credința”, XIII, nr. 2, Detroit, 1963;
151. STAN, Liviu, Pr. prof. dr., *Ortodoxia și diaspora*, în revista „Ortodoxia”, XV, nr. 1, 1963;
152. STOICA, Costel, Pr., *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Canada, 11-16 iulie 2002*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, an 120, nr. 7-9, 2002;
153. STOICA, Costel, Pr., *Hirotonirea și întronizarea I.P.S. dr. Nicolae Condrea, noul Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada*, în revista „Vestitorul Ortodoxiei”, XIV, nr. 297-298, 2002;
154. STOIA, Mircea, *Românii americani și Astra (1903-1914) – legături culturale*, în „Telegraful român”, Sibiu, nr. 15-18, 1979;
155. STREZA, Nicolae, *Petiția Episcopiei Ortodoxe Române din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson*, în revista „Glasul Bisericii”, București, XXXVII, nr. 9-12, 1979;
156. ȘERBĂNESCU, Nicolae, Pr. dr., *Patruzeci de ani de la înscăunarea primului Episcop al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America: 1935 – 4 iulie – 1975*, în Calendarul-almanah „Credința”, 1975;
157. URSACHE, VICTORIN, *Scrisoare pastorală*, în *Credința*, XVI, nr. 9, 1966;
158. URSU, George R., dr., *The Old Church in the New World: A Study of Orthodoxy in Canada* în „The Romanian Missionary Episcopate in America; A Short History”, Published by the Romanian Orthodox Missionary Episcopate in America, Detroit, Michigan, 1967;
159. UȚĂ, Alexă, Mircea, Pr., *Arhiepiscopia Ortodoxă Română în America și Canada – în doliu*, în revista „B.O.R.”, An CXIX, 2001, nr. 7-12, iul.-dec., pp. 133-134;

160. VASILACHE, Vasile, Pr., *În prezența lui Hristos*, în Almanahul „Credința”, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America și Canada, Detroit, Michigan, U.S.A., 1996;
161. VASILACHI, Vasile, Pr., *Ctitorii Episcopiei Misionare*, în revista „Credința”, Detroit, Michigan, U.S.A., 1979;
162. VASILACHI, Vasile, Pr., *Rugul Aprins. Cercul literar-cultural de la Mănăstirea Antim din București*, în Calendarul „Credința”, 1992;
163. VASILESCU, Gh.; Nae, A., *Vizita Prea Sfințitului Nathaniel Popp în România – semnul reșezării Diasporei românești în America*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul VI, nr. 117, 1994;
164. VITCU, D.; Bădăraș, G., *Political implications of the Romanian emigration to America up to 1918*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, tom XXXI, Ed. Academiei, București, 1992, iulie-decembrie; nr. 3-4;
165. *** *Vizita Mitropolitului Nicolae al Banatului la Comunitatea Ortodoxă Română din America și Canada*, în revista „B.O.R.”, An XCV, 4 aprilie, 1977.

VI. Presă:

1. *Monitorul Oficial*, nr. 105, București, 8 mai 1934;
2. *Monitorul Oficial*, nr. 54, anul CXIII, București, 7 martie 1945;
3. *Monitorul Oficial*, nr. 136, București, 15 iunie 1948;

VII. Webografie

1. AIOANEI, Timotei, Arhimandrit, *Un misionar rugător și discret*, în ziarul „Lumina”, 17 iunie, 2010, disponibil la www.ziarullumina.ro (accesat în data de 17 februarie 2018, ora 18.00);
2. ALECSE, Constantin, *Prea Sfințitul Episcop-Vicar Ioan Casian de Vicina (Tunaru)*, disponibil la www.constantinallecse.com/capit-05-arhiepiscopia-romarch-casian-de-vicina.htm (accesat în data de 13 august, ora 13.00);
3. *** *Biserica românească ortodoxă din Caracas*, în „Atlasul Lumii Creștine”, anul I, nr. 6, august-septembrie 2007, accesibil la <http://www.lumeacredintei.com> (accesat în data de 8 februarie 2018).
4. BRICIU, Alexandru, *Mărturisitori ai credinței ortodoxe în America*, interviu cu Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Nicolae Condrea, în ziarul „Lumina”, 3 martie 2013,

- disponibil la www.ziarullumina.ro/marturisorii-ai-credintei-ortodoxe-in-america (accesat în data de 9 august 2017, ora 15,00);
5. BOZGAN, Ovidiu, *Situația emigrației române din S.U.A. și Canada în anul 1968*”, în revista „Caiete diplomatice”, Institutul Diplomatic Român, 2014, Anul II, nr.2, disponibil la www.idr.ro/Caiete-Diplomatice.html, (accesat în 7 iunie 2017);
 6. *** *Ceremonia de întronizare a PS Ioan Casian*, pe site-ul oficial al Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei, www.episcopia.ca (accesat în data de 18 mai 2017);
 7. DAMIAN, Theodor, Pr., prof., dr., În Memoriam, disponibil la <http://www.alternativaonline.ca/InMemoriam1302.html> (accesat în data de 2 martie 2018, ora 13,15);
 8. DASCĂLU, Silviu, *Întronizarea Primului Episcop Ortodox Român al Canadei*, disponibil la www.vestitorulortodoxiei.ro, (accesat în data de 16 iulie 2017);
 9. NEDELCU, Marius, *IPS Părinte Arhiepiscop Nicolae Condrea ridicat în demnitatea de Mitropolit Ortodox român ale celor două Americi*, sursa: www.vestitorulortodoxiei.ro, accesat în data de 4 ianuarie (2017);
 10. PĂUNOIU, Augustin, *Mesajul Ortodoxiei românești în S.U.A.: adevărul Tradiției și credinței noastre*, interviu cu preotul și profesorul Theodor Damian, în ziarul „Lumina”, 31 martie 2009, disponibil la www.ziarullumina.ro/augustin-paunoiu-2549/29/ (accesat în data de 4 septembrie 2017);
 11. PĂUNOIU, Augustin, „*Avem în Eparhie oameni care nu se pot gândi la America decât ca la țara lor*”, interviu cu Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Nicolae Condrea, în ziarul „Lumina”, 20 iulie 2008, disponibil la www.ziarullumina.ro/editie/2008-07-20 (accesat în data de 4 septembrie 2017);
 12. POPA, Gheorghe Cristian, *Sărbătoarea primei parohii românești din America Latină*, în ziarul „Lumina” din 13 noiembrie 2010, disponibil la www.ziarullumina.ro/ (accesat în data de 8 februarie 2018);
 13. *** *Primul Congres al Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei*, pe site-ul oficial al Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei, www.episcopia.ca (accesat în data 18 mai 2017);
 14. TEOCTIST, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, „*Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist la hirotonirea întru Episcop a Arhimandritului Ioan Casian Tunaru*”, 2 iulie 2006, disponibil la www.basilica.ro. (accesat în data de 30 august 2017);

Website – uri accesate:

www.basilica.ro

www.romarch.org

www.mitropolia.us

www.episcopia.ca

www.vestitorulortodoxiei.ro

www.dacoromania-alba.ro

www.findagrave.com/memorial

www.mărturisitorii.ro

www.mitropolia-paris.ro

www.stiridemontreal.com